

5. CANALS DE COMUNICACIÓ SOBRE SEGURETAT ALIMENTÀRIA

La comunicació sobre seguretat alimentària —com sobre qualsevol altre tema— circula actualment tant pels canals de comunicació de masses com pels canals de la comunicació personal. Separar ambdues vies, però, no ens ha de fer oblidar que estan estretament interrelacionades, que no són quelcom separat sinó en contacte estret.

Parlarem primer dels canals de comunicació de masses —televisió, ràdio, premsa— i després abordarem una altra forma de comunicació, àmpliament emprada per l'Administració per comunicar sobre salut, alimentació i seguretat alimentària: els tríptics i pòsters, amb finalitats informatives i de sensibilització.

Dedicarem un espai separat per a un mitjà amb un pes creixent i unes característiques pròpies, diferenciades dels mitjans anteriorment esmentats: Internet, que interessa també perquè permet establir un pont entre els mitjans de comunicació de masses i la comunicació personal, l'altre gran àmbit de la comunicació.

Per acabar, ens referirem als aspectes més destacats de la comunicació personal, els que tenen més interès des de la perspectiva de la seguretat alimentària. Abordarem la comunicació horitzontal, però ens centrarem especialment en la vertical: basada en els *líders d'opinió* i, sobretot, en els *experts*. Intentarem veure, finalment, com els missatges emesos pels mitjans de comunicació de masses s'integren, es transformen, es reinterpreten i circulen per les vies de la comunicació personal.

5.1. Televisió i ràdio

No és poden obviar la presència i la força de la televisió i la ràdio en la comunicació actual. Segons l'*Estudi d'opinió pública sobre els mitjans audiovisuals de Catalunya 2006* del CAC, citat prèviament, el 99,7% de la població disposa d'un o més televisors a casa i el 95,5% disposa com a mínim d'un aparell de ràdio. El percentatge de població que disposa de televisió de pagament creix progressivament —actualment se situa en un 27%. Els dies laborables, el 36,6% de les persones entrevistades afirma dedicar entre 1 i 2 hores a mirar la televisió, i un notable 25% afirma mirar-la més de 3 hores; en el cas dels hàbits televisius en cap de setmana, la repetició de l'estudi cada any ha permès detectar una tendència significativa: el percentatge de persones entrevistades que afirma mirar la televisió més de 4 hores al dia segueix un moviment ascendent, fins a arribar l'any 2006 al 22,9% —passa a ocupar la primera posició en els hàbits del cap de setmana.

Pel que fa a la ràdio, els dies laborables s'aprecia que el jovent és qui menys l'escolta: el 42,7% afirma que ho acostuma a fer menys d'una hora al dia, però en canvi les persones entrevistades d'entre 25-34 anys són les que hi dediquen més hores; un significatiu 27% l'escolta més de 4 hores diàries —tot i que durant els caps de setmana, el percentatge dels qui la escolten més de 4 hores, entre 25-34 anys, disminueix al 10,2%. L'escenari que dibuixen els resultats d'aquesta enquesta és d'un temps destinat a mirar la televisió i escoltar la ràdio —en el conjunt de la setmana— molt considerable, que en cap cas s'ha de menystenir. Ara bé, allò que ens interessa és interpretar quin paper juguen aquests mitjans en la transmissió de missatges sobre alimentació i seguretat alimentària, i en la construcció de representacions sobre aquests conceptes.

A través de la televisió i de la ràdio es comunica sobre diferents dimensions de l'alimentació —aquest és un fet sabut—, però cal distingir entre diferents formats, força diferenciats, a fi de presentar els missatges. Els més importants són: els noticiaris; els programes d'actualitat, de divulgació i de debat; els programes de cuina, i la publicitat —que pot ser comercial o institucional. És evident que els missatges que es difonen en cadascun d'aquests formats presenten característiques distintes, tant des de la perspectiva de l'emissió com des de la perspectiva de la recepció, encara més important.

5.1.1. Noticiaris

Entre els formats esmentats, els que gaudeixen d'una major audiència declarada són els noticiaris, ja que pràcticament tots els entrevistats afirmen seguir-los regularment, si bé no tots quotidianament. De manera que els missatges sobre alimentació i seguretat alimentària per aquesta via s'adrecen a un nombre molt elevat de potencials receptors. Cal recordar, però, que l'existència de receptors no garanteix la comunicació del missatge, ja que —com s'ha dit anteriorment— en el procés de comunicació el receptor selecciona determinats missatges i en desestima d'altres. El que interessa destacar en aquest moment és que el format més seguit per l'audiència que aborda qüestions d'alimentació i de seguretat alimentària és el noticiari —que, com el seu nom indica, presenta notícies. **En termes periodístics, una notícia —per ser-ne— ha de comptar amb dos atributs bàsics: ha de suposar alguna mena de canvi o d'alteració de l'ordre habitual de les coses i ha de tenir rellevància social.**

Quadre 10

Quan l'alimentació i la seguretat alimentària esdevenen notícia

En nombroses ocasions i en relació amb dimensions ben diverses del fet alimentari es poden satisfer ambdós atributs. Per exemple, la pujada del preu de productes alimentaris bàsics suposa una alteració de l'estatu quo i té una indiscutible rellevància social, però també pot ser notícia la publicació d'un estudi sobre l'increment de l'obesitat infantil que presenti uns resultats prou alarmants o els fruits d'una recerca sobre els beneficis del consum d'un determinat producte per prevenir el càncer. A l'hora de la veritat, la condició necessària perquè un fet amb rellevància social esdevingui notícia és que sigui prou impactant, per les raons que sigui —els casos de salmonel·losi a les llars difícilment ocuparan les notícies del migdia o del vespre, però si ho farà una intoxicació massiva. És per això que les qüestions relacionades amb la seguretat alimentària més presents en aquests formats són les alarmes i les crisis, i així ho perceben els usuaris quan afirmen "només es parla d'aquestes coses quan hi ha un problema".

A més de les notícies puntuals, també cal tenir en compte els temes fixats en les agendes públiques, que solen absorbir la major part del temps dels noticiaris. Les raons per les quals determinades qüestions s'integren en les agendes públiques mentre que d'altres en queden fora són de caràcter polític i econòmic —poc tenen a veure amb els atributs abans esmentats: alteració de l'ordre establert i rellevància social. Ara bé, les alarmes sanitàries i les crisis alimentàries —com a mínim una part d'elles— poden tenir prou implicacions politicoeconòmiques com per acabar formant part de les agendes públiques —potser no tant una salmonel·losi, però sí les *vaques boges*.

En definitiva, l'obesitat infantil pot tenir el seu espai —no central— en les notícies, de tant en tant, quan esdevingui notícia per algun motiu (adopció de l'estratègia PAOS, publicació d'una enquesta...), però la seva presència no és de cap manera comparable a la de qualsevol tema d'agenda pública. En canvi, una alarma sanitària com la grip aviària sí que pot formar-ne part de ple dret i, de fet, així ha succeït.

S'ha debatut força sobre els efectes sobre l'audiència de l'establiment d'agendes públiques en els mitjans de comunicació de masses. Per a alguns, els mitjans de comunicació de masses exerceixen una poderosa influència sobre els subjectes, sobre com han de pensar — fins i tot arriben a determinar allò que l'audiència percep com a important. En aquest sentit, potser cal matisar que **els mitjans de comunicació, a través de les agendes públiques, no diuen necessàriament què ha de pensar l'audiència, sinó més aviat en què ha de pensar**; marquen quins són els temes informatius rellevants i, per tant, n'estableixen la importància, és a dir, incideixen fortament en com es perceben. Així, **el fet que als noticiaris un determinat esdeveniment s'esmenti al llarg de dies o de setmanes, el converteix en socialment significatiu** —l'espai que ha ocupat en les notícies la grip aviària o les vaques boges en el seu moment, li ha atorgat aquesta mena de rellevància. Si a això afegim que les agendes públiques de televisió, ràdio i premsa són compartides en bona mesura, s'entén el ressò que obtenen determinades qüestions: primer, si són a les agendes públiques es difonen per les notícies de la televisió, de la ràdio i a les primeres planes de la premsa; segon, si apareixen en aquests espais es consideren rellevants; tercer, si se suposen rellevants cal *interessar-se* per aquestes qüestions encara que només sigui perquè socialment és desitjable estar-ne informat.

Quadre 11

Notícies i reaccions socials en el cas de l'encefalopatia espongiforme bovina

De vegades, s'ha confrontat el reduït nombre de víctimes de l'EEB a Espanya amb l'espectacular baixada de consum de carn de vedella per argumentar que la reacció dels consumidors va ser completament desproporcionada. En realitat, però, les reaccions dels consumidors no s'haurien de mesurar en relació amb el nombre de víctimes, sinó més aviat amb el nombre de titulars que es van dedicar a la qüestió; com deia una entrevistada, pel que fa a la grip aviària: "ja poden dir que està tot controlat, ja..., però cuando el río suena..."; i és un fet que, en ocasions, sona molt.

En definitiva, els missatges sobre seguretat alimentària que apareixen en els noticiaris —tant de ràdio com de televisió—, pel sol fet de ser *notícia* i encara més si formen part del nucli de les agendes públiques, seran captats per un gran nombre d'individus. El grau de processament d'aquests missatges variarà molt —com es veurà més endavant— així com també diferirà la interpretació que se'n faci, però entraran en el paquet de fets que *sonen* a tothom: ni un de sol dels informadors ha afirmat no haver sentit a parlar de *vaques boges* o de *grip aviària*, la qual cosa no vol dir —ni de bon tros— que sabessin o recordessin exactament què havia succeït.

5.1.2. Programes d'actualitat, de divulgació i de debat

Els programes d'actualitat, de divulgació i de debat —ens referim, per citar exemples de programes de la televisió pública, a *30 Minuts*, *Entre Línies*, *Línea 900*, *Millenium*, *Els Matins de TV3*, etc. i els seus equivalents radiofònics— tracten temes relatius a l'alimentació en general i a la seguretat alimentària en particular amb una certa freqüència. En aquests programes es poden abordar també temes de les agendes públiques i notícies d'actualitat que simultàniament estan sortint als noticiaris —aprovació del decret que obliga a congelar el peix, per exemple—, encara que també poden referir-se a qüestions que no són *notícia*, les quals o bé són d'interès general (sobre producció ecològica, menjar ràpid, etc.) o bé són objecte de debat (transgènics, problemes mediambientals relacionats amb la producció alimentària, etc.).

La informació que es transmet en aquesta mena de programes és més completa, més abundant i més complexa que la que es transmet en els noticiaris, motiu pel qual demana que se li dediqui més temps i més atenció, cosa que comporta alhora un inconvenient i un avantatge: un inconvenient, perquè hi haurà menys individus disposats a prestar atenció i un avantatge, perquè aquells que ho facin processaran informació més complexa.

Quan aquests programes tracten qüestions que són notícia o que formen part de les agendes públiques poden captar l'atenció en major mesura —com es veurà més endavant— per l'efecte *coneixement previ* però, sobretot, també seran processades en major mesura. La velocitat a la qual es transmeten els missatges per la ràdio i la televisió —juntament amb l'atenció parcial que se'ls presta— fa que bona part de la informació es perdi; com molt bé saben els publicistes, la reiteració millora l'eficàcia de la informació, però encara la incrementa més l'arribada d'un mateix missatge per diferents vies i en diferents formats. El tractament més aprofundit d'un tema —que només poden donar aquests programes— afegit a una notícia breu sentida diverses vegades a les notícies implica que aquest tema tindrà més possibilitats de ser comprès i interioritzat que si només es rep la informació per una via⁷⁹.

Quadre 12

Anisakis i mitjans de televisió i ràdio

En l'estudi realitzat amb anterioritat Exploració de les percepcions socials sobre seguretat alimentària a Catalunya, observàvem que el coneixement sobre anisakis era força baix: només al voltant d'una quarta part dels entrevistats es referia als "paràsits presents en el peix" i coneixia les mesures que calia adoptar si es volia consumir cru —com coure'l bé o congelar-lo prèviament. També assenyalàvem que només la meitat que en feia referència coneixia el terme anisakis, la resta parlava de paràsits o cucs; les que coneixien el terme o coneixien de l'existència del paràsit eren bàsicament dones responsables de la compra. Doncs bé, la situació sembla haver-se modificat considerablement: en el present estudi, una majoria d'entrevistats reconeix el terme anisakis i ha sentit a parlar de l'existència del paràsit; a més, el coneixement sobre què s'ha de fer per reduir el risc s'ha estès molt, si bé aquest coneixement és a vegades vague i poc interioritzat. Què ha passat durant aquest període? doncs que se n'ha parlat a la ràdio i la televisió. Programes en la televisió i notícies breus en els noticiaris, tant de televisió com de ràdio, permeten explicar aquest increment destacat del coneixement sobre aquesta qüestió; ara bé, ho fan no solament per l'efecte directe sinó també per l'allau de comunicació personal que desencadenen.

Quan aquests programes no acompanyen una notícia candent, que no forma part de les agendes públiques, han de mobilitzar altres elements perquè la informació que proporcionen sigui processada amb una certa eficàcia: l'element més important, amb diferència, és que els temes tractats tinguin fortes rellevància social i —molt en particular— rellevància personal. **Tot allò relacionat amb la salut —i l'alimentació s'hi percep estretament relacionada— és considerat de gran rellevància, tant personal com social, en la nostra societat. És aquesta rellevància social la que explica l'interès per programes que parlen de l'obesitat o dels trastorns del comportament alimentari, per exemple, encara que no s'estigui afectat personalment per aquests problemes⁸⁰**; però és la rellevància

⁷⁹ "Jo vaig sentir a parlar d'això del peix cru a les notícies, no sé si per la ràdio o la tele, no ho recordo. Però vaig sentir que obligarien a congelar el peix als restaurants i tal. Però no m'hi vaig fixar gaire, la veritat. És d'aquelles coses que penses: au, un problema més amb el menjar! I després ho vaig veure al programa d'en Cuní, i allà ho van explicar molt bé. Sortia aquell metge, o biòleg... no sé què és, però parla moltes vegades de coses d'alimentació, i en sap molt. Sí, allà em vaig assabentar bé de què anava la cosa" (Dona, 44 anys)

⁸⁰ "L'altre dia em vaig quedar mirant un programa d'aquests, això que no m'acostumo a quedar perquè vull anar a dormir d'hora. Però em semblava molt interessant. Era un documental sobre l'obesitat als EUA. Deia que a Espanya tendim al fet que passi com als EUA, que hi ha persones tan obeses. Són com armaris! I deien que els nens aquí ja comencen, que ja hi ha escolars amb sobrepès, que això vol dir que quan arribin a l'edat adulta ja tenen molts números de ser obesos. I deien que ara obligarien les escoles a posar més verdura... Em va semblar molt interessant" (Dona, 52 anys)

personal la que explica l'interès que desperten programes com *Saber Vivir*⁸¹, el qual ha estat esmentat sovint com a font d'informació sobre temes d'alimentació i salut. Efectivament, algunes persones informadores han manifestat seguir-lo amb interès i força regularitat, ja que consideren que les qüestions que aborda —relatives a l'alimentació i la salut— són de marcada rellevància personal. L'eficàcia comunicativa d'aquest programa rau, a més, en la simplicitat dels missatges, els quals adopten la forma de *recomanacions* —que poden ser integrades sense gaire aprofundiment—, i en la reiteració⁸².

Els missatges emesos per aquests programes, malgrat que no són seguits de manera majoritària —tenen una audiència menor que algunes sèries o programes d'entreteniment—, també aconseguixen captar l'atenció dels usuaris, de manera que aquests missatges contribueixen a generar coneixements sobre alimentació per la via directa i per la via dels líders d'opinió. Una part dels missatges emesos, els més bàsics i redundants —que es difonen per diferents canals i en diferents formats, com els *efectes nocius del menjar ràpid*—, acaba formant part de les representacions més esteses sobre alimentació. Val a dir que, perquè això sigui així, no n'hi ha prou que apareguin en aquesta mena de programes —només és la gota que va omplint el got— sinó que també cal que la comunicació personal sigui molt activa i, com ja s'ha dit, aquesta sol ser-ho atès que es tracta de temes percebuts rellevants.

5.2. Premsa

La premsa escrita comparteix amb els noticiaris de ràdio i televisió la característica de donar un tractament preferent a les qüestions inscrites en les agendes públiques. La diferència bàsica rau, en principi, en el fet de permetre un abordatge distint: és possible un tractament més complex —amb dades, però sobretot també amb més opinió— amb un desplegament superior de repertoris interpretatius, amb l'avantatge que el lector coneix en certa mesura la línia editorial de cada mitjà i, per tant, pot identificar, classificar i posicionar-se en relació amb aquests repertoris més fàcilment; a més, els diaris acostumen a incloure seccions que permeten —encara que no sempre— tractar temes que no són estrictament *notícia*, en termes radiotelevisius.

Actualment, en parlar de premsa escrita es distingeix entre la premsa escrita convencional i la gratuïta, cada cop més estesa. Cal assenyalar que un nombre molt significatiu d'informadors ha afirmat llegir quasi exclusivament aquesta darrera classe, i la major part ha manifestat dedicar-li estrictament el temps que durava el viatge en transport públic. Es pot considerar que la informació que es transmet en un cas i un altre és qualitativament i quantitativament diferent, però és així per als lectors atents de premsa —i aquests són una minoria, si més no, no són la fracció més important. Si es té en compte que bona part dels lectors de premsa escrita convencional ho són només de titulars i de seccions molt concretes, no gaire denses en informació⁸³ (esports, sudoku, programació televisiva...), llavors la diferència entre llegir un tipus de premsa o un altre és molt menor. En qualsevol cas, tant els lectors de titulars dels diaris convencionals com els de premsa gratuïta reben informació sobre els temes centrals de les agendes públiques i sobre les notícies d'actualitat més candents. A més, la gran majoria no només rep aquesta informació sinó que també acostuma a sentir les notícies a la televisió o a la ràdio —i ja s'ha dit que la redundància informativa és un factor clau de l'eficàcia.

⁸¹ "Molt, aquest programa m'interessa molt. El segueixo, sí, i quan han de parlar d'una cosa que m'interessa particularment, me'l gravo. Avui mateix, com que sóc aquí amb tu no el podré veure, i sé que parlaran d'això meu, del cor, doncs ja l'he deixat a punt per gravar. Sí, sempre que parlen de coses que ens van bé a les dones i a mi, com què s'ha de menjar quan es té colesterol i totes aquestes coses, i tant que hi paro atenció. Nena, a la meua edat, la salut ens interessa molt, no veus que tenim tantes xacres!" (Home, 80 anys)

⁸² "A mi m'encanta Saber Vivir. Els consells que donen estan molt bé. Són molt útils. Està pensat per a gent gran, sempre repeteixen el mateix. Però els consells que donen no estan malament" (Dona, 40 anys)

⁸³ "Llegeixo La Vanguardia, m'agrada. Però tinc molt poc temps per llegir. Només llegeixo els titulars i poca cosa més. De fet, prefereixo La Vanguardia a El Periódico perquè els mots encruats de La Vanguardia són millors" (Home, 35 anys)

Ara bé, la premsa escrita no sols atrau a qui vol *estar al dia* pel que fa a informació sinó que també interessa a qui, a part d'informació, vol coneixement, és a dir, informació processada i interioritzada. Si bé la televisió i la ràdio, en principi, també ho permeten —i això és exactament el que busquen determinats programes—, la premsa presenta avantatges clars en relació amb aquests primers: d'una banda, permet un tractament més complex de les qüestions, amb una major profunditat i, sobretot, d'altra banda, el lector en controla l'exposició —pot reprendre els punts que no hagin quedat clars, pot anar més ràpid o més lent segons l'interès o el grau de dificultat d'un article, permet fixar l'atenció en aspectes concrets i, molt important, permet relacionar amb més precisió opinions i arguments amb agents concrets. En el present estudi hem observat com la identificació dels agents i de les seves posicions resulta molt més difícil en un programa televisiu que en un article de premsa: la televisió, la ràdio i la lectura de titulars faciliten generar *impressions* a partir dels missatges sobre una determinada qüestió, mentre que la lectura atenta —no obligada— de la premsa escrita fa possible generar coneixements.

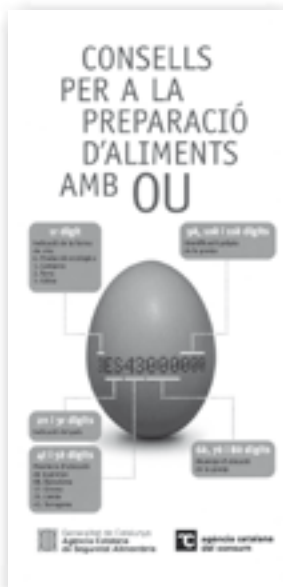
5.3. Tríptics

Per analitzar l'interès i les reaccions davant dels tríptics i fullets informatius, hem recorregut a l'ús dels fulletons emprats per l'Agència Catalana de Seguretat Alimentària, concretament: *Quatre normes per garantir la seguretat dels aliments que preparem*, *Consells per menjar a l'aire lliure*, *Consells per a la preparació d'aliments amb ou*, *Consumiu peix amb seguretat* (referit a l'anisakiosi), *Aliments genèticament modificats* i també hem treballat amb la *Guia pràctica per al consum de peix i marisc*. Els objectius eren indagar el coneixement previ de l'existència dels tríptics esmentats i l'interès per la informació que contenen, i fer-ne una valoració general; amb aquesta finalitat, es convidava les persones participants a obrir-los, fullejar-los o llegir-los, si despertaven prou interès.

El primer que cal assenyalar és que **la major part dels informadors no recordava haver-los vist abans**: una participant peixatera va reconèixer la *Guia pràctica per al consum de peix i marisc*, perquè l'havien repartit en el mercat on treballava i alguns altres creien recordar vagament haver vist el tríptic de *Consells per a la preparació d'aliments amb ou*, però sense evocar-ne el contingut. De fet, els tríptics informatius majoritàriament reconeguts són els que es poden trobar habitualment als centres d'atenció primària i que fan referència a malalties i consells associats a la salut —el de *Vacunes contra la grip*, el de *Vacunes per viatjar a l'estranger* o el d'*Alcohol i conducció*. Una part dels informadors esmenta també les farmàcies com a llocs on habitualment se'n poden trobar, i creu recordar-ne de referits a la *Colesterolèmia*, la *Hipertensió* o la *Diabetis*.

De tots els tríptics presentats, el que més interès ha generat —des del mateix moment de la presentació i de manera àmplia— ha estat *Consells per a la preparació d'aliments amb ou* i el que menys —també de manera àmplia—, *Consells per menjar a l'aire lliure*. Han despertat força interès *Consumiu peix amb seguretat* i la *Guia pràctica per al consum de peix i marisc*, sobretot en alguns casos que més endavant es comentaran. Pel que fa a *Quatre normes per garantir la seguretat dels aliments que preparem*, primer va ser acollit amb una certa indiferència, però va rebre una valoració millor després de llegir-lo —va ser considerat més interessant. Finalment, el tríptic *Aliments genèticament modificats*, ha estat el que ha despertat reaccions més contrastades —va ser el primer en el qual es va fixar una part dels informadors, tot i que d'altres no li van dedicar cap atenció.

Pel que fa a les valoracions que se'n feien després d'haver fullejat o llegit atentament els tríptics, cal assenyalar en primer lloc que, de manera general, els tríptics presentats en l'estudi han rebut una valoració positiva o molt positiva, tant des de la perspectiva de la presentació, la claredat i la llargada dels textos com des de la qualitat dels continguts; sobretot, i molt més important, aquests continguts han estat considerats interessants i útils —llevat d'excepcions que es comentaran més endavant. En segon lloc, un altre aspecte —atribut positiu— que ha estat destacat per diferents informadors és que “*les coses s'expliquen*”^{84, 85}. És a dir, és ben valorat que el contingut dels tríptics no es redueixi a indicar què cal fer i què cal no fer, o a recomanar pràctiques correctes, sinó que en aquests tríptics també s'expliqui el perquè de les recomanacions. Això fa que es considerin els missatges més comprensibles i més convincents, la qual cosa incrementa la disposició a adquirir els comportaments que es proposen. Anem a veure amb una mica més de detall les valoracions fetes sobre els diferents tríptics, un per un.

5.3.1. Consells per a la preparació d'aliments amb ou

Com ja es va assenyalar en l'estudi *Exploració de les percepcions socials sobre seguretat alimentària a Catalunya*, no és aliena la clara preferència mostrada per aquest tríptic al fet que l'ou sigui percebut de manera absolutament generalitzada el producte que presenta més riscos de tots els que es manipulen a la llar i que, per tant, també sigui el que genera més estratègies preventives. És evident que **si la preparació d'aliments amb ou es percep problemàtica, un tríptic destinat a donar consells en aquest sentit ha de tenir una bona acollida**. Això explica que se seleccionés majoritàriament com el més interessant en primera instància. A més, després d'una primera lectura, pràcticament tothom va manifestar algun grau d'interès per la informació que contenia. Cal assenyalar que una part dels informadors, molt en particular les dones responsables de l'alimentació familiar, assegurava d'entrada que no esperava que els aportés res que no sabés ja, perquè considerava que tenia prou cura en la manipulació dels ous; amb tot, afirmava que sempre era interessant recordar aquestes mesures. Per part seva, el jovent i qui no tenia responsabilitats domèstiques abordaven el tríptic amb el convenciment que alguna cosa nova —i útil— anaven a aprendre. En tots els

casos, però, es produïen reaccions de sorpresa; efectivament, fins i tot les dones més convençudes de saber gestionar perfectament el risc a la llar descobrien que algunes —o unes quantes— de les seves pràctiques habituals eren incorrectes.

Les **pràctiques incorrectes** esmentades més sovint han estat:

1. **Trencar l'ou en el mateix recipient on s'ha de batre**
2. **No quallar del tot les truites**
3. **Separar la clara del rovell amb la mateixa closca**
4. **Rentar els ous amb aigua**
5. **Deixar a temperatura ambient les truites més de 2 hores**
(de fet s'esmenta deixar-les fins l'endemà, és a dir, de 18 a 24 hores)

També apareixen referències, tot i que menys freqüents, a deixar els ous fora de la nevera i a no tenir cura de netejar els estris que han estat en contacte amb els ous. Pràcticament totes les persones entrevistades han afirmat que respecten escrupolosament la data de caducitat, que vigilen en trencar-los, que miren que no facin mala olor, o que presentin una textura o un color sospitosos; prendre

⁸⁴ *Aquest tríptic està molt bé, perquè et posa tota l'explicació, el perquè ho has de fer així...; això està molt bé, que et posin el perquè. Llavors ho entens més i t'ho creus més* (Dona, 24 anys)

⁸⁵ *Les raons que donen estan bé, si m'arribés a la bústia és de les coses que jo llegiria, és de les coses que te les llegeixes i les fas, jo crec que això d'escalfar, sí, **si et diuen el perquè**, si et diuen això, això i allò sí, ho acabes fent, depèn de la persona, clar, però jo crec que sí que ho acabes fent* (Dona, 25 anys)

aquestes precaucions els semblava molt sovint suficient, per la qual cosa les recomanacions recollides en el tríptic els ha sobtat considerablement⁸⁶; les reflexions del tipus “*tota la vida s'ha fet així*” o “*jo creia que ho feia molt bé*” han estat recurrents. Precisament, aquesta sorpresa és la que ha provocat que la valoració de l'interès pel tríptic s'incrementés exponencialment; després de la sorpresa, però, apareixen les consideracions sobre si compten adoptar les mesures recomanades a partir d'ara: en general asseguren que sí⁸⁷, bo i que cal pensar que en l'espai que hi ha entre l'adquisició de nova informació i l'adopció de la conducta relacionada hi intervenen diferents factors, que o bé faciliten la adopció o bé l'obstaculitzen. D'aquests factors se'n parlarà més endavant.

5.3.2. Consumiu peix amb seguretat

El tríptic sobre anisakis ha estat valorat positivament per la presentació, les imatges i la claredat del text. Els informadors que ja estaven assabentats de l'existència d'aquest paràsit han considerat, però, que no afegia gaire informació nova a allò que ja sabien, si bé “*sempre és bo que ens ho recordin*”; aquells qui no en sabien res, o en tenien un coneixement més aviat vague, han considerat molt útil aquest tríptic. Val a dir que, com en el cas dels ous, parts del contingut del tríptic també han sorprès les persones que consideraven estar-ne ben informades.

Les **mancances en els coneixements** més destacades han estat:

1. **Els cefalòpodes també poden estar parasitats**
2. **El peix en salaó també presenta risc**
3. **El peix en vinagre també presenta risc**
(l'associació de l'anisakis amb el seitó en vinagre és minoritària)
4. **El peix fumat en fred també presenta risc**

Aquestes mancances s'expliquen per l'associació sovint exclusiva que es fa entre *Anisakis* i els restaurants japonesos (amb el *sushi* i el *sashimi*), i en molta menor mesura amb el *carpaccio* de peix. Precisament la percepció que el problema se circumscriu a aquesta mena d'establiments explica que bona part dels entrevistats no se sentís interpel·lada per aquesta qüestió: “*a mi això no em preocupa, no vaig mai a restaurants japonesos*”. Pel que fa a les mesures que s'han de prendre, la idea general que cal congelar prèviament el peix si es vol menjar cru o que cal coure'l bé si no es congela està àmpliament estesa; però, com s'ha dit, el fet de pensar només en el peix cru i no en l'adobat en vinagre, fa que, per exemple, no es consideri necessari congelar el seitó. Amb tot, en diversos casos es detecta un desplaçament de la informació sobre la necessitat de congelar, que s'amplia a tot el peix que es vulgui consumir, encara que es cogui. En aquest sentit, alguns informadors han respost que congelen el peix que compren fresc, encara que el consumiran fregit o a la planxa, mentre que d'altres manifesten comprar-lo només congelat, “*perquè és més segur*”.

5.3.3. Guia pràctica per al consum de peix i marisc

La guia del peix ha estat considerada, en general, interessant i útil. Pràcticament tots els informadors han trobat alguna dada que ignoraven o que no sabien amb prou precisió. Ara bé, **els més interes-**

⁸⁶ “Però tot això que diu aquí també s'ha de fer si l'ou és fresc? Jo pensava que si l'ou era fresc i no feia olor, ja n'hi havia prou. Llavors, cal fer tot això? Ara sí que m'has deixat morta! No en tenia ni idea... i estava tan tranquil·la!” (Dona, 53 anys)

⁸⁷ “I ara!, l'ou no es pot rentar? Jo que pensava que ho feia tan bé! I això... ostres!, si que hi ha coses que faig malament! Diuen que no s'ha de trencar l'ou en el mateix recipient que s'ha de batre... doncs ho he fet tota la vida! I també separo la clara amb la closca de l'ou... I diuen que cal quallar bé la truita, i jo no ho faig, perquè m'agrada que quedi esponjosa. Ostres! Doncs sí que vaig bé... i jo que pensava que en sabia tant! Ara que ho sé, és clar que ho tindrè en compte. A mi aquestes coses em queden, em queden ben gravades. A mi m'impacta, les coses de l'alimentació m'impacten. Sobretot, si una cosa veig que la faig malament, la canvio. Sí home, si trobo que és lògic, que té un sentit!” (Dona, 52 anys)

sats, de llarg, han estat els joves que han assumit recentment la responsabilitat de la seva alimentació: comprar i consumir peix fresc segueix sent, per a la majoria, la gran assignatura pendent⁸⁸; fins i tot per als no tan joves —dones que treballen fora de casa i que tenen poc temps per comprar i cuinar o homes que comencen a viure sols després d'un divorci o una separació⁸⁹—, el peix fresc desperta reserves i respecte, i no només des de la perspectiva del preu. De fet, la percepció de tenir-hi uns coneixements insuficients està notablement estesa, incloses les dones responsables de l'alimentació familiar, i molt sovint expressen que la principal guia a l'hora d'anar a comprar peix fresc són els consells i les recomanacions del peixater o la peixatera; també manifesten que aquest desconeixement contribueix al fet que sempre acabin comprar-ne de congelat, exclusivament. Han estat aquests darrers (els homes) qui han manifestat més interès per la guia; alguns han mostrat molt d'interès de poder-se-la endur a casa⁹⁰. Pel que fa als continguts, la

major part dels entrevistats ha considerat que el fulletó satisfia les seves necessitats i responia prou bé les seves preguntes, malgrat que una part ha considerat que deixava algunes inquietuds sense resoldre, com és el cas d'una informadora interessada a saber més del sistema de piscifactories⁹¹.

5.3.4. Quatre normes per garantir la seguretat dels aliments que preparem

El tríptic *Quatre normes per garantir la seguretat dels aliments que preparem*, com s'ha dit anteriorment, no ha semblat generar gaire interès d'entrada —aquells qui n'han mostrat més han estat els més joves i els que tot just comencen a assumir responsabilitats. La majoria considerava que aquest tríptic no els havia d'aportar res de nou, si bé, com en el cas d'anisakis, valorava positivament que se'n fessin recordatoris. Tanmateix, alguns informadors han expressat la consideració que aquestes informacions eren útils —i, per tant, s'havien d'adreçar expressament a població nouvinguda. Ara bé, **la indiferència inicial vers les recomanacions incloses en aquest tríptic ha estat modificada sovint després de llegir-lo atentament.** En efecte, s'ha observat una evolució des del moment previ a la lectura, en què s'afirma que totes aquestes coses ja se saben, però que amb tot resulta convenient recordar-les “*perquè hi ha gent que potser no les sap*”, fins a una presa progressiva de consciència pel fet que quotidianament es duen a terme pràctiques que apareixen esmentades com a incorrectes, la qual cosa condueix a una reflexió final sobre la indiscutible

⁸⁸ “Al principi de marxar de casa dels meus pares, menjava fatal... Ja saps, sempre menges el mateix, la teva pasta, la teva pizza. Però arriba un moment en què dius que has de menjar millor, que això no pot ser. Ara m'ho miro més, menjo més variat, compro molta fruita... Peix no, encara no. Només menjo coses congelades de peix, que són més fàcils de fer, però si m'he de posar a fer jo un peix, això no, això ho he de millorar. Encara ho tinc pendent. I pensa que a mi el peix m'agrada!” (Dona, 28 anys)

⁸⁹ “Jo, des que visc sol, he après a fer-me una mica de tot. No sóc un gran cuiner, però me'n surto. Peix no..., de peix en demano quan vaig al restaurant, com que vaig molt de menú, doncs llavors. Però a casa, no em veig amb cor... és que no en sabia ni anar-lo a comprar!” (Home, 68 anys)

⁹⁰ “Aquest m'interessa especialment! Aquest me l'he d'endur! Me'l dones, oi? Sí, és molt interessant. Sobretot perquè jo tot això ho desconec. Jo el peix... és que ni el toco. El dia que vaig a menjar de menú demano peix. És el dia que toca peix... però a casa... Per això, aquest està molt bé. Me'l penjaré a la nevera, a veure si m'animo!” (Home, 25 anys)

⁹¹ “Aquesta guia està bé, però per mi aquí faltaria explicar què suposa comprar peix de piscifactoria, que jo encara no ho sé. Si nutricionalment és igual de bo. Perquè això ha fet abaixar molt els preus, i jo crec que d'això la gent no n'és prou conscient, de si podem estar tranquils o no. A mi això hem preocupa. M'agradaria saber si el salmó de piscifactoria té les mateixes propietats, des del punt de vista nutricional, o no. I aquest fulletó tampoc no ho explica. Si que et diu que la forma de producció l'ha de posar l'etiqueta, és a dir, que si és de piscifactoria ho ha de dir, però no t'explica quina diferència hi ha. Clar, és un fulletó, no una enciclopèdia, no és que no estigui ben fet. Però m'agradaria que ho expliqués” (Dona, 44 anys)

utilitat del tríptic⁹². En alguns casos, la lectura estimula tot un seguit de reflexions sobre les pràctiques personals i sobre el perquè d'aquestes, i indueix un cert replantejament general de l'actitud pròpia.

A aquesta aprovació general per la informació que aporta, solen afegir la constatació que, probablement, si l'haguessin trobat en un CAP o en una farmàcia, no l'haurien ni mirat, o bé per no tenir l'hàbit⁹³ o bé per considerar que ja n'estaven prou d'informats i que aquestes coses s'adrecen a persones menys preparades⁹⁴.

Les **pràctiques descrites com a incorrectes** i que més sovint es declaren habituals són:

- 1. Descongelar a temperatura ambient**
- 2. Deixar el menjar preparat a temperatura ambient més de 2 hores**
- 3. No reescalfar prou —o gens— determinats menjars** (molt en particular la carn arrebossada i la truita de patates)
- 4. No utilitzar estris diferents per manipular aliments crus i cuinats**
- 5. No netejar prèviament les superfícies abans de fer-les servir**

Cal assenyalar també que una part de la informació continguda en aquest tríptic ha suscitat alguns dubtes entre els entrevistats, molt en particular la part relativa al grau de cocció que ha d'assolir la carn i la relativa al reescalfament dels aliments: qui aprecia la carn crua posa en dubte la necessitat de coure-la bé, i addueix, a més, la pèrdua de qualitat organolèptica i la pèrdua de vitamines⁹⁵. Així mateix, per a una part significativa dels entrevistats el reescalfament era o bé innecessari o bé s'havia de limitar a deixar l'aliment a punt per ser consumit. Argumentaven per a això tant preferències: "*la carn arrebossada freda és boníssima*" com dubtes sobre si era encertat des d'un punt de vista higiènic reescalfar excessivament⁹⁶. En els casos en què la informació que es dona xoca frontalment amb les preferències o les creences ben arrelades, sol aparèixer l'argument: "*ho he fet així tota la vida i mai no m'ha passat res, així doncs no deu ser tan important*". Això indica que la disposició a modificar una conducta és inversament proporcional a l'esforç (o sacrifici percebut) que suposa adoptar-la —fet àmpliament sabut— i que la disposició a acceptar una informació com a veritable i rellevant —i per tant a interioritzar-la en forma de coneixement— també depèn d'aquest esforç. És a dir, encara que una persona estigui perfectament disposada a *creure* que els aliments crus poden contenir bacteris susceptibles de contaminar els aliments cuinats —i per tant pot considerar amb poques reserves mantenir separats uns aliments i uns altres a la llar—, si prefereix la carn arrebossada freda pot optar per *no creure* el fet que si els aliments no arriben a la temperatura adequada els bacteris sobreviuran o bé, l'opció més freqüent, pot relativitzar aquesta informació i considerar que és exagerada: "*que no n'hi ha per tant*"⁹⁷.

⁹² "Aquest deu estar bé. Encara que aquestes normes bàsiques, si ja les saps..., però a mi m'agrada que em recordin les coses. Més o menys és el que ja sabem... encara que això sobre el temps que es pot deixar fora de la nevera és una de les coses amb què anem més despistats... I això de separar les coses cuites de les crues... potser no, potser no sempre ho tens en compte... Això de netejar bé els estris que has fet servir per als aliments crus, abans de tocar els cuits... a veure, jo això potser no ho faig sempre. Com que vas amb presses... i com que no ens ha passat mai res. Però és veritat que no prenem les precaucions necessàries! Doncs sí, la veritat és que sí, que trobo que la informació d'aquest tríptic és molt bona. I s'entén molt bé, és fàcil d'entendre... sí, sí, molt bé" (Dona, 42 anys)

⁹³ "Doncs mira, no. Normalment no els agafo i no els miro. No sé per què, és una cosa d'aquelles que no has fet mai, i segueixes sense fer-ho. Però la veritat és que el tríptic aquest m'ha semblat interessant" (Dona, 28 anys)

⁹⁴ "Fixa't, ara me n'adono que val la pena llegir-lo, però si et sóc sincera, no sé si me l'hauria mirat si l'hagués trobat. Perquè si veus això al costat del que et diu que et vacunis de la grip, penses: bah! què em diran aquí? Penses que el que et puguin dir ja ho saps. I l'obres i veus que no, que hi ha coses que no sabbies, i que potser feies fatal. Però d'entrada no crida tant l'atenció com per llegir-lo" (Dona, 42 anys)

⁹⁵ "L'entrecot... a veure, jo penso sincerament que els aliments crus tenen molt més risc, però tampoc és imprescindible que estiguin completament cuits, al revés, perquè les vitamines i tal amb la calor es destrueixen, així que..." (Dona, 52 anys)

⁹⁶ "Això d'escalfar bé el menjar pensava que no calia. Per exemple, jo tinc el caldo que m'ha sobrat a la nevera, l'endemà el poso a escalfar, i l'escalfó només fins a la temperatura adient per prendre-me'l. És que em van dir que si el deixo refredar a la cuina se'm pot contaminar" (Dona, 42 anys)

⁹⁷ "Jo això, què vols que et digui. Així com això dels animals domèstics ho veig molt clar, que no han d'entrar a la cuina, això altre de no deixar a temperatura ambient, doncs no, la veritat, no crec que sigui tan important. Jo crec que si fas això el més probable és que no passi res. Tampoc no s'ha d'exagerar, que al final acabes paranoica" (Dona, 44 anys)

5.3.5. Consells per menjar a l'aire lliure

Pel que fa als *Consells per menjar a l'aire lliure*, intervenen diferents factors que expliquen l'interès escàs que ha despertat, tant d'entrada com després de llegir-lo. En primer lloc, com en el cas anterior, **la majoria de les persones informadores considera que ja sap quines són les mesures que cal prendre en aquesta situació**. En segon lloc —i aquest fet probablement té un pes superior a l'anterior—, menjar a l'aire lliure no sol ser una pràctica habitual, sinó esporàdica, per la qual cosa les persones tendeixen a minimitzar els riscos que se'n puguin derivar, atesa l'escassa exposició; cal tenir en compte que, en general, entre els càlculs que es fan per avaluar els riscos personals entra el factor de la freqüència d'una pràctica: com més baixa és, malgrat que sigui de risc, menys probabilitat tenim que ens afecti personalment, és a dir, encara que el risc sigui estadísticament significatiu es percep individualment baix. En tercer lloc, un factor que potser no s'ha de menystenir és la consideració que una part dels informadors fa sobre menjar a la *natura*: d'alguna manera, aquesta sembla més neta, menys perillosa, que la cuina d'un restaurant⁹⁸, per exemple, molt sovint posada en dubte⁹⁹. Finalment, així com en la resta de tríptics tothom ha trobat informació que desconeixia, d'aquest s'afirma sovint que no aporta res que no sigui ben sabut¹⁰⁰.

Amb tot, cal assenyalar una de les recomanacions que desperta més interès que la resta —i en aquest cas no és tant perquè s'ignori, i en conseqüència sobti, sinó al contrari, perquè suposa la reafirmació d'un coneixement previ—: es tracta de la informació sobre la formació d'hidrocarburs aromàtics policíclics (HAP) i el seu caràcter potencialment cancerigen. Malgrat que no són coneguts per aquest nom, la noció que cal no socarrimar excessivament la carn és ben present en general; parlem, però, de coneixement i no d'informació, ja que aquest cas sembla estar força interioritzat en els entrevistats i genera conductes específiques de reducció del risc.

Allò que fa particularment interessant aquest cas és que es tracta d'un bon exemple de coneixements sobre cuina i manipulació d'aliments no adquirits per les vies més habituals —les de les relacions personals i l'experiència pròpia. Efectivament, en general, la major part de coneixements sobre cuina i manipulació —com ja s'ha comentat anteriorment— resulta d'una barreja: de fonts personals directes (pares, amics, parella...), d'experiència fruit d'una pràctica regular i també d'informacions rebudes a través dels mitjans, les quals s'afegeixen i interaccionen amb els coneixements previs; però en aquest cas concret, **tota la informació ha començat a circular des dels mitjans, encara que després s'hagi difós —i reinterpretat— mitjançant les relacions personals¹⁰¹. Això evidencia que determinades qüestions capten l'atenció amb notable eficàcia, molt en particular totes aquelles informacions relacionades amb el caràcter cancerigen de qualsevol producte o pràctica**. Efectivament, en l'actualitat totes les referències al càncer, tant en positiu —un consum elevat de fruita i verdura pot reduir-ne el risc, per exemple— com en negatiu —el cas dels esmentats HAP—, obtenen força ressò, ja que les representacions sobre l'associació entre hàbits alimentaris i desenvolupament de la malaltia estan molt esteses i intensament interioritzades.

⁹⁸ "Quan anem així a menjar a la muntanya, no mirem gaire, no. El meu marit, quan li cau una costella a terra, l'espolsa i cap endins! Diu que la merda de la muntanya no fa mal!" (Dona, 55 anys)

⁹⁹ "Si no et pots rentar les mans, a la muntanya, no passa res. Què vols que passi, només hi pots tenir terra i pols... això no és dolent! Ara, si veiéssim com estan les cuines de molts restaurants, llavors sí que ens esgarrifàrem! I d'això no en diuen res... Allà sí que es fan veritables bestieses!" (Dona, 58 anys)

¹⁰⁰ "A mi aquest tríptic em sembla del tot inútil. Tot són coses molt bàsiques. I si algú això no ho sap... tu creus que es llegirà aquest tríptic?" (Dona, 36 anys)

¹⁰¹ "Això que la carn no s'ha de socarrimar gaire, això ho tinc molt en compte. Si veig que s'ha posat negre, aparto de seguida el tros cremat. Això m'ho han dit... Fa molt de temps ja, que això ho van dir. Es va dir molt això. Sí, van dir que era cancerigen i tal... llavors, ho tinc molt al cap, això. Jo crec que va sortir en algun diari, fa molt de temps. Jo amb això vaig molt amb compte, amb els nens, si veig que hi ha un tros de carn cremada, fora, la trec de seguida. Hi ha coses que sí, que me les prenc molt al peu de la lletra. Altres coses les saps, però potser no vigiles tant, però amb això sí, és una cosa que m'he cregut molt, que n'he fet molt de cas" (Dona, 38 anys)

5.3.6. Aliments genèticament modificats

Un cas diferent és el del tríptic *Aliments genèticament modificats*. Només una part dels informadors ha manifestat un gran interès per aquest tema, però precisament **els més interessats han estat els més crítics amb la informació que s'hi presenta**; en general, s'han mostrat en desacord amb el contingut i el tractament que es dóna a la qüestió —alguns fins i tot molestos. Cal assenyalar, d'entrada, que l'actitud davant d'aquest tríptic ja és diferent de l'actitud que genera la resta: resulta evident que tota la polèmica existent al voltant dels aliments genèticament modificats impregna la lectura que se'n fa. Si davant dels altres tríptics l'actitud àmpliament generalitzada és oberta i confiada —ningú no pensa que, en informar-lo sobre com cal tractar els ous, se li pugui estar ocultant informació o se'l vulgui manipular—, no passa el mateix en aquest cas; al voltant dels aliments genèticament modificats planegen dubtes i desconfiances —que resulten de tot el debat mediàtic que s'ha anat desenvolupant durant els darrers deu anys—, la qual cosa explica la sensació generalitzada entre aquelles persones que mostraven interès —i que per tant gaudien d'uns coneixements previs—: el tríptic no afronta de ple les qüestions més candents, eludeix posicionaments i, en definitiva, no acaba de respondre preguntes ni de resoldre dubtes¹⁰². De fet, s'observa que d'aquest tríptic se'n fan dobles lectures.

També hi ha qui considera que aquest fulletó no és tan entenedor com la resta. Així, si en general a tots els tríptics se'ls ha atribuït valors molt positius de claredat i senzillesa, en aquest cas la consideració és més aviat contrària¹⁰³. Ja s'ha dit que aquesta percepció està més relacionada amb les representacions prèvies a la lectura del tríptic que amb el contingut mateix: com que es tracta d'un tema polèmic —que suscita desconfiança—, el temor a ser enganyat o manipulat és més gran, la qual cosa promou que s'acabi definint com a tema *polític*, de compromís¹⁰⁴. Aquest és un punt que cal tenir en compte: d'entrada, determinats temes desperten desconfiança, per diferents motius, i per tant els missatges que s'hi refereixen reben una lectura més crítica i menys receptiva.

Val a dir que les persones informadores han adduït per argumentar el seu desinterès vers aquest tríptic el fet de no voler-se informar sobre els aliments genèticament modificats, de preferir no entrar en el tema¹⁰⁵. Aquesta actitud és molt significativa i reflecteix clarament algunes de les problemàtiques al voltant del tractament mediàtic d'aquesta qüestió: la presentació d'arguments a favor i en contra, la confrontació de posicions, l'al·lusió constant a riscos de diferent ordre, juntament amb el caràcter marcadament tecnicocientífic que s'imprimeix al debat, genera —en bona part d'aquells que l'han seguit com a espectadors— el sentiment que no estan capacitats per treure'n conclusions i que, en darrera instància, la decisió final l'han de prendre els experts, per la qual cosa prefereixen no saber-ne. Cal tenir en compte, que la impossibilitat o la incapacitat percebuda de dirimir sobre una qüestió per manca de coneixements genera sovint evitar el tema en qüestió i tots els missatges que se'n deriven.

¹⁰² "La informació que aporta és molt esquemàtica. No sé, aquí diuen que s'han d'etiquetar, i diuen que no tenen perquè ser dolents... i si ho són, hi ha controls que els eliminen... no sé, no em sembla que m'informin de veritat. El que jo veig és que aquí intencionadament ja s'està intentant dir que poden ser dolents, però que hi ha controls de qualitat... però realment són dolents o no? El producte transgènic pot tenir riscos o no? Jo què sé! Però aquí tampoc m'ho acaben d'aclarir... només hem diuen que s'han d'etiquetar. Doncs si s'han d'etiquetar per alguna cosa serà, no?" (Home, 28 anys)

¹⁰³ "Jo crec que tots aquests tríptics no són iguals. A mi em sembla que amb aquest de l'ou hi ha com més ganes d'explicar. En canvi aquest em sona més a xinès. Trobo que aquests de l'ou i del peix són més propers, més perquè tothom els pugui entendre. Amb aquest altre tinc la sensació que no han tingut tanta cura. No sé, sembla més un tríptic de la universitat. És una assignatura xunga, aquest! Aquest és el llatí, i el de l'ou és el català" (Dona, 24 anys)

¹⁰⁴ "Aquest és tríptic polític, com li ho dic jo. No, no que sigui complicat, sinó que no et diu res" (Dona, 42 anys)

¹⁰⁵ "Mira, la veritat és que prefereixo no saber, i estar tranquil·la. Què sé jo si això és bo o és dolent, no ho saben ni ells. Així que què vols, aniré jo a mirar les etiquetes? per a què? Prefereixo no saber..." (Dona, 42 anys)

5.3.7. De la informació a la modificació de les pràctiques

Pel que fa a la disposició de modificar pràctiques d'acord amb les recomanacions fetes en els tríptics, **la major part dels informadors es mostra ben disposada en aquest sentit**, però amb matisos que cal considerar.

En primer lloc, la disposició sembla elevada quan el canvi de conducta es considera lògic i desitjable, i no es perceben grans dificultats per dur-lo a terme —aquest és un punt clau: la nova pràctica ha de ser senzilla, fàcil d'adoptar i preferentment no ha de suposar cap cost afegit¹⁰⁶—; si aquesta condició es dóna, l'únic fre que es declara romandre és l'hàbit adquirit —un obstacle ben real—, perquè no resulta fàcil modificar comportaments molt arrelats ja sancionats pel costum, sobretot quan no es té consciència que aquests comportaments hagin pogut tenir conseqüències negatives fins al moment. Però si els missatges relacionats són prou contundents i reiterats, el canvi de conducta és perfectament factible: un cop fet el pas inicial, l'acte es converteix en rutina i esdevé estable¹⁰⁷. Ara bé, **llegir puntualment un tríptic no té el caràcter de reiteració, fet que és altament desitjable si es vol incidir de manera efectiva en les conductes**, com ja s'ha dit, i aquest és un retret que els mateixos entrevistats fan als tríptics¹⁰⁸.

En segon lloc, en alguns casos, però, es considera que hi ha obstacles objectius per adoptar determinades pràctiques, la qual cosa fa que es busqui un compromís entre les pràctiques que resulten més fàcilment modificables i les que es perceben més dificultoses, sovint deixant per més endavant —per a un moment més propici— l'adopció d'aquestes darreres¹⁰⁹.

En definitiva, **calen diferents condicions perquè la informació que els tríptics proporcionen pugui esdevenir motor de canvis de les conductes** un cop es disposa de la informació, és a dir, **el tríptic ha d'arribar a les mans del públic**:

- a) **Que la informació sobti**, que cridi l'atenció —en contra de la percepció prèvia dels informadors, que majoritàriament creuen ja saber-ne prou—; aquesta condició s'ha complert àmpliament en la major part dels casos¹¹⁰.
- b) **Que la recomanació s'entengui bé i que sembli assenyada**, aquesta condició es compleix en la majoria de les recomanacions dels tríptics utilitzats en l'estudi.
- c) **Que la modificació de la pràctica es percebi fàcil**, que no suposi un cost afegit.
- d) **Que el canvi de conducta es percebi rellevant**, ja que si no és té consciència dels efectes negatius que suposa no adoptar la mesura, o aquests efectes es consideren poc importants, resulta més difícil que el missatge incideixi efectivament en els comportaments.

¹⁰⁶ "A veure, ara que ho sé, no puc afirmar que pensaré a fer-ho cada dia, però si me'n recordo sí que ho faré. Si me'n recordo, no costa gens treure-ho abans i deixar-ho a la nevera. No és res que et diguin que t'has de comprar un producte especial o jo què sé... no, no és cap cosa complicada. Sí que és veritat que en les coses que fas cada dia, les inèrcies són fortes, però si ho saps, ja és un primer pas" (Home, 25 anys)

¹⁰⁷ "Jo ho faig així, trenco l'ou al mateix plat. Al marge, però al mateix plat. És clar, els gèrmens són a la closca, ja ho sé, però... són coses que fas malament, sense pensar-hi... Pel costum, perquè sempre ho has fet així... Però si ho penses, és com quan et rentes les dents i deixes l'aixeta oberta: saps que no s'ha de fer, però fins que no ho comences a assimilar com una pràctica habitual... Ara, si ho comences a complir, ja està! Ho fas sense pensar-hi!" (Dona, 28 anys)

¹⁰⁸ "No, si aquests tríptics estan molt bé. No sé per què no ens els mirem més... potser és perquè no estem acostumats al format, però estan molt bé, no hi ha gaire text, no és una cosa que et pugui aclaparar... Potser és que té més força un anunci, que et va repetint constantment, que una cosa que veus així, un cop i prou" (Home, 25 anys)

¹⁰⁹ "Separar els aliments crus dels cuinats no ho fem, a la pràctica no ho fem perquè no tenim espai. A casa cadascuna té un prestatge de la nevera. Comprem per separat. Preferiria fer-ho en comú, però com que tothom té els seus horaris i les seves preferències, la Montse és vegetariana i quan veu un tall de carn es posa malalta... Així que no ho fem. Aquesta part no la complim. De vegades posem un taper, però també ho deixem tranquil·lament en un plat. Tot i que això em sembla bastant important, però... jo miro d'anar amb compte amb les altres coses... i quan no comparteixi pis ja ho faré!" (Dona, 28 anys)

¹¹⁰ "Ostres sí, està molt bé! Són consells que estan bé. Hi ha coses que diu... mira que curiós! A veure, això de rentar-se les mans és molt bàsic, però això de no trencar l'ou al plat... doncs jo ho faig. I resulta que no s'ha de fer! I això de descongelar a temperatura ambient... i jo que em pensava que ho feia bé! Sí que és interessant sí, aquestes coses que en general fem malament i que es presten a confusió..." (Home, 25 anys)

Pel que fa a aquest darrer criteri, el de rellevància, es perceben clarament mancances: no perquè els continguts dels tríptics no siguin rellevants, sinó perquè **aquesta rellevància no es palesa de manera clara i immediata; el fet que es tracti d'una informació que es troba i no d'una informació buscada és un element a considerar**¹¹¹. Però no és aquest l'únic problema, ja que en el desenvolupament de la investigació s'ha evidenciat que, si bé es considera raonable adoptar les recomanacions proposades, també es pensa que no fer-ho tampoc no suposa un gran risc¹¹². L'experiència personal té un paper destacat en aquesta percepció: si al llarg de la vida s'ha adoptat una determinada pràctica i aquesta no ha suposat cap perjudici, consegüentment aquesta pràctica és correcta o, com a mínim, no excessivament problemàtica¹¹³. Efectivament, l'escassa consciència dels riscos implícits en determinades formes de manipular els aliments és un fre per prestar atenció a les recomanacions; de fet, com ja s'ha dit, un dels aspectes que una part dels informadors valora positivament dels tríptics és que s'expliqui el perquè de les recomanacions, ja que considera que això contribueix a estimular la consciència sobre l'interès de seguir-les¹¹⁴.

A més a més, la percepció de rellevància també es relaciona amb les formes de distribució dels tríptics: en aquest sentit, la forma com arriba aquesta informació al potencial receptor —cal recordar que es tracta d'informació no buscada— pot ser determinant. **Una de les vies de transmetre la rellevància de la informació continguda en els tríptics és comunicar-la en el mateix procés de fer-los arribar als lectors** —ja s'ha comentat que la major part dels entrevistats han afirmat prestar molt poca atenció als tríptics que troben als CAP o a les farmàcies. Una forma de vèncer aquesta indiferència i evidenciar la rellevància dels continguts per al receptor —per a ell personalment— és la comunicació personal directa, és a dir: donar-lo en mà i fer esment, verbalment, de l'interès que té; i no un interès general, abstracte, sinó un de concret per a qui el rep.

Aquesta idea apareix diverses vegades en les entrevistes, en relació amb el tríptic de l'anisakis¹¹⁵. Efectivament, una part dels informadors considera que el moment adient per rebre aquesta informació és justament quan adquireix el peix. De fet, alguns afirmen haver-se assabentat per aquesta via, és a dir, els primers que els havien alertat havien estat els mateixos peixaters; altres, que després d'haver-ne sentit a parlat en els mitjans es van anar a assessorar personalment a la peixateria. És a dir, si haguessin rebut en aquell moment un fulletó sobre el tema, la receptivitat hauria estat alta: els primers perquè acabaven de despertar el seu interès sobre el tema, els segons perquè estaven en un moment de cerca activa d'informació; si la informació rebuda per escrit hagués estat reforçada, a més, per les explicacions verbals del peixater o peixatera, l'eficàcia de la comunicació s'hauria multiplicat¹¹⁶.

El paper de la comunicació personal sembla, doncs, particularment necessari amb una eina com aquesta; durant les entrevistes s'ha creat la situació idònia, ja que no només se'ls proporcionava els

¹¹¹ "Saps què passa? que els agafes així, quan te'ls trobes. Te'ls trobes per casualitat, i com a molt te'ls fulleges. Però no buscaves expressament aquella informació. Jo crec que és per això que no hi parem massa atenció" (Home, 25 anys)

¹¹² "Bé, d'acord, entenc que s'hagi de fer així. Però tampoc cal acabar paranoic. Escolta, si no ho fas, tampoc no passa res..." (Dona, 39 anys)

¹¹³ "Escolta, que jo sempre ho fet així, i mai no m'ha fet mal res, ni a la meva filla tampoc. Només un cop, el meu marit es va posar malalt, i va ser en un restaurant. Però a casa, mai!" (Dona, 42 anys)

¹¹⁴ "És que hi ha coses d'aquestes que potser les fas, però no les fas cada dia. Potser un dia te'n recordes i ho fas bé, però a l'altre dia a la millor tens molta pressa, no tens temps, t'estan parlant per telèfon, la canalla s'està barallant... i ho acabes fent de qualsevol manera. I no ets conscient que sigui important... penses: ho hauria de fer, però vaja, tampoc passa res! En canvi, si ara penso que en aquella estona els bacteris es poden estar multiplicant... A veure, per molta pressa que tinguis, jo no voldria que els meus fills es possessin malalts! Vas més amb compte, no? si ho saps" (Dona, 44 anys)

¹¹⁵ "La informació que surt en aquests fulletons és molt vàlida. És perfecta! Perquè això ho ha redactat un tècnic i ho ha fet bé. Però com es difon? Distribuir aquestes coses és molt difícil, i aquí està el quid de la qüestió. Una bona manera de fer-ho seria que el peixater el donés en mà a cada client. I que li digués: au llegeixi això! Jo aquests fulletons no els he vist enlloc. I mira què estan ben fets! No hi ha ni una coma que sigui on no toca. I la informació és útil i interessant... però és això que et deia d'encertar el canal de distribució... que sigui el mateix peixater que et digui: tingui, senyora, miri-s'ho, que això és important!" (Home, 73 anys)

¹¹⁶ "Clar, en el moment de la compra. Que si compres anxova, et digui: si vas a fer seitó, congela' abans, i que t'expliqui, i que després et doni el fulletó aquest, perquè te'l puguis mirar a casa. Segur que llavors te'l mires" (Dona, 66 anys)

tríptics, sinó que se'ls convidava a llegir-los i a comentar-los, de manera que es propiciava una lectura activa i un intercanvi d'opinions amb els altres participants del grup i amb el mateix moderador. La comunicació personal ha estat ben present des del primer moment i, en aquest context, s'ha evidenciat que —per a la major part dels entrevistats— la informació dels tríptics era intrínsecament rellevant¹¹⁷.

Ara bé —com assenyalaven sovint els mateixos informadors—, el fet de saber quines són les pràctiques més correctes no sempre implica adoptar-les. Com ja s'ha dit, hi ha tot un seguit de factors que obstaculitzen la modificació de pràctiques que es reconeixen incorrectes: els hàbits adquirits, les presses, la comoditat...; també les preferències personals juguen un paper destacat en aquest sentit: podem estar convençuts que és més segur coure bé la carn, però preferir clarament l'entrecot sagnant; saber que és preferible no menjar l'ou cru, però preferir les truites poc quallades. En aquests casos, se solen buscar estratègies compensatòries: comprar la carn de bona qualitat, que sigui ben fresca, vigilar la caducitat dels ous, etc.; fins i tot, reduir estadísticament el risc combinant pràctiques de risc amb pràctiques més segures, amb la qual cosa es pretén reduir la probabilitat que s'esdevingui algun incident¹¹⁸.

En resum, en relació amb els tríptics cal tenir en compte dos elements bàsics: la rellevància intrínseca i la percepció de rellevància personal. Per prestar atenció a una notícia —o a un tríptic— aquesta ha de ser rellevant —intrínsecament rellevant— per al receptor, és a dir, ha de donar resposta a alguna pregunta que es planteji, ha de satisfer alguna necessitat que tingui, ha de resoldre algun problema que el preocupi. Com ja s'ha dit, per a bona part dels informadors, i molt en particular per als responsables de l'alimentació pròpia i la dels altres membres de la família, els continguts informatius dels tríptics són intrínsecament rellevants; així doncs, per aquesta banda no es detecta cap problema, cap obstacle efectiu a la comunicació.

Ara bé, com també s'ha assenyalat anteriorment, la percepció en primera instància d'aquesta rellevància personal no està tan clara, ni de bon tros. Molt al contrari, la primera reacció davant dels tríptics és que es tracta d'una informació redundant i, per tant, innecessària: “*tot això ja ho sabem*”. És evident que no s'estarà disposat a esmerçar grans esforços ni a prestar gaire atenció per aprendre quelcom que es considera ja sabut. En definitiva, des de la perspectiva de la rellevància intrínseca, els continguts dels tríptics no presenten cap problema, però sí que en presenten des de la perspectiva de la percepció de rellevància personal.

Si en el context de la recerca, **el fet de forçar l'atenció en els tríptics ha donat bons resultats —presa de consciència de les pròpies pràctiques incorrectes, comprensió de per què eren incorrectes i intenció de canviar-les—, cal plantejar estratègies a fi que aquests tríptics resultin igualment eficaços en situacions naturals.** El primer pas, necessari, és fer evident que allò que es dóna per sabut potser no ho és tant; el segon pas és fer palès que és important saber-ho. Aquests dos passos difícilment es poden produir sense la intervenció d'altres elements afegits al tríptic físic, com ara el pas que es considera probablement més eficaç: la comunicació personal.

Els venedors i les venedores de productes alimentaris, la classe mèdica, el professorat que imparteix classes de cuina... són prescriptors de primer ordre en aquest sentit. Els agents més indicats per emfasitzar la necessitat de manipular correctament els aliments a la llar són: el pediatra quan es dirigeix a pares que estan introduint l'alimentació sòlida en la dieta del seu fill; el ginecòleg quan aconsella la dona embarassada preocupada per la salut durant la gestació, tant la seva com la de la criatura. Si aquests professionals ofereixen el tríptic, en comenten l'interès i recomanen llegir-lo, les probabilitats que se li presti atenció són considerables. De la mateixa manera, el millor moment per pensar com cal tractar els ous és quan s'estan comprant; per tant, també és el moment adient per rebre un tríptic de mans d'un expert, d'un coneixedor del producte, que ens està advertint sobre la conveniència de manipular-lo bé. Les classes de cuina són també un moment idoni per transmetre aquest tipus d'informació —i d'això semblen tenir-ne consciència els productors de programes televisius de cuina—, però la transmissió per aquests mitjans no sembla tan efectiva com la personal o, si més no, ambdues formes són possibles i desitjables: no solament són complementàries sinó que a més s'autoreforçen.

¹¹⁷ “*Que posin tota aquesta informació està molt bé. És informació important i útil*” (Dona, 39 anys)

¹¹⁸ “*Jo, l'ou dur, si no està ben fet, cuit del tot, no me'l menjo... per si em passés alguna cosa. La truita en canvi, la truita de patates, és més bona si no està del tot quallada. L'ou dur sí, vigilo, però la truita de patates no... ja sé, és una mica incoherent, però... no pots estar patint contínuament... i ja vigilo amb l'ou dur*” (Dona, 28 anys)

5.4. Comunicació en línia

5.4.1. Característiques del mitjà

Aquest és un mitjà ineludible si es vol parlar de comunicació avui. Internet és, actualment, una font d'informació de primer ordre i cada cop ho és més per a franges més àmplies d'edat, fet que s'ha palesat a bastament en les entrevistes. Segons l'*Estudi d'opinió pública sobre els mitjans audiovisuals de Catalunya 2006* —ja citat—, el 73% dels enquestats disposa d'ordinador a casa: el 45,1% en té un; el 19% disposa de dos, i el 8,9% compta amb tres ordinadors a la llar. Aquestes xifres són prou significatives per elles mateixes, si es contempen només com una foto fixa —quasi tres quartes parts tenen ordinador a casa—, però ho són encara més si es consideren des de la perspectiva de la línia de creixement sostingut que s'està produint en aquests darrers anys: la rapidesa i la intensitat amb què l'ordinador s'està introduint a les llars, per a ús domèstic, és més que notable i la tendència sembla apuntar que no només s'introdueix a les cases, sinó que ja comença a introduir-se a les habitacions —com assenyala aquest gairebé 9% de llars que disposen de 3 ordinadors. L'altra dada —més important des de la perspectiva que ens ocupa— és que el 61% dels enquestats comptava també amb connexió a Internet i s'havia incrementat en un 2,3% en només un any, des del 2005. No és estrany, doncs, que per a la meitat dels entrevistats el recurs d'accedir a Internet per cercar informació sigui una pràctica habitual.

Una diferència rellevant entre la informació que es rep a través de la premsa, la televisió o la ràdio i la que s'obté a través d'Internet és que la primera ve donada i la segona se sol buscar a partir dels interessos propis. És a dir, són els mateixos mitjans els que decideixen els continguts informatius, a partir del criteri de notícia candent i de les agendes públiques; aquests continguts solen limitar-se a tot un seguit de temes a què s'atorga un caràcter destacat, que esdevé el nucli dur de l'actualitat i que es troba arreu, encara que hi pugui haver diferències de tractament. En canvi, les cerques per Internet solen estar guiades pels interessos de qui està buscant.

Cal tenir en compte que el temps que es pot —o es vol— dedicar a estar informat no és il·limitat; per tant, si es destina una o dues hores a navegar per la xarxa buscant algunes dades que interessin, el temps que s'inverteixi a rebre informacions dels altres mitjans pot disminuir proporcionalment. En qualsevol cas, aquesta diferència entre informació que ve donada i informació expressament buscada té dues implicacions sobre les quals cal reflexionar:

1. Té implicacions pel que fa al ventall de missatges a què es pot accedir teòricament: és cert que, independentment del mitjà de què es tracti, l'usuari sempre selecciona prèviament el tipus de missatges que vol rebre, mitjançant la tria del diari que llegeix, de l'emissora que escolta o del canal que mira, i de les respectives seccions i programacions. Però només pot escollir entre l'oferta realment existent, és a dir, pot escollir entre els diferents tractaments que es dona a una mateixa notícia, pot decidir si s'atén una notícia, la ignora o si només li presta una atenció molt superficial, però no pot demanar que el mitjà respongui una pregunta concreta en el moment en què aquest usuari se la planteja. Doncs això que no poden oferir ni la premsa, ni la televisió, ni la ràdio, Internet sí que ho pot fer, en principi i teòricament.

Per molt que algunes de les qüestions que integren les agendes públiques puguin tenir una rellevància social alta —o com a mínim moderada—, una part molt significativa de qüestions d'elevada rellevància personal o no apareix mai en els mitjans, o no apareix en el moment oportú, o bé rep un tractament excessivament superficial o general per als interessos propis.

EXEMPLE EXTERN

Hi ha espais a la televisió i a la ràdio destinats a explicar els atractius turístics de determinades destinacions. Però resulta de poca utilitat que se'ns parli dels monuments, les comunicacions i els hotels de Roma, si allà on tenim previst anar en aquell moment és Praga, o viceversa. En canvi, per Internet és possible buscar tota la informació que es necessita sobre Roma en el moment en què es vol anar a Roma o quan es vulgui visitar una altra ciutat.

2. Té implicacions en la actitud davant d'aquesta informació, ja que l'actitud adoptada davant d'allò que es busca activament no és la mateixa que davant alguna cosa que es troba, que ve donada. Una de les informadores, per exemple, manifestava un escàs interès per la lectura de la premsa diària —només de tant en tant fullejava la premsa gratuïta— i, encara que afirmava escoltar les notícies del vespre a la televisió, també confessava no seguir-les amb gaire atenció; de fet, al llarg de l'entrevista es va palesar aquest minso seguiment de l'actualitat, fins i tot dels esdeveniments més locals i de major rellevància social¹¹⁹. En canvi, indicava estar molt interessada pel canvi climàtic i assegurava dedicar un bon grapat d'hores al llarg de la setmana —i sobretot durant el cap de setmana— a cercar informació per Internet relativa a aquest tema. Efectivament, fins i tot davant un missatge idèntic, un mateix individu pot presentar dues actituds distintes en funció d'aquesta diferència central entre buscar i trobar: per exemple, no es prestarà la mateixa atenció a una recepta que es presenta un dia qualsevol, en algun programa de cuina, que a la mateixa recepta quan s'ha buscat conscientment en un moment en particular, per a una ocasió especial i amb la intenció expressa d'elaborar el plat. Des d'aquesta perspectiva, els missatges transmesos per Internet poden resultar altament eficaços a l'hora de generar coneixement.

5.4.2. Alimentació i ús d'Internet

Pels motius citats, hem considerat necessari explorar quin ús d'Internet fan els nostres informadors: si l'utilitzen habitualment per cercar informació i, en cas afirmatiu, si han fet cerques sobre alimentació o seguretat alimentària. Destaca, primerament, la **situació força desigual en l'ús d'Internet: d'una banda hi ha persones informadores que no l'utilitzen gens —o molt poc— i que encara són una part significativa en determinades franges d'edat —sobretot entre el grup de més de 65 anys; d'altra banda, dins el grup que l'utilitza habitualment també es pot distingir entre un subgrup que el fa servir bàsicament per comunicar-se (correu electrònic, participació en xats i fòrums) i també puntualment per comprar (sobretot bitllets d'avió, viatges, entrades d'espectacles, etc.), i l'altre subgrup que sí l'empra a més amb finalitats informatives més àmplies** —aquest darrer ha estat més nombrós que l'anterior, s'incrementa cada dia i és previsible que segueixi fent-ho.

Una part de les cerques que els informadors fan per Internet té motivacions laborals o estudiantils —i aquestes no eren les que més ens interessaven. Ens vam centrar més en les recerques d'informació motivades per interessos i inquietuds personals; en aquests casos, la recerca d'informació sobre qüestions alimentàries es concentra àmpliament al voltant de les receptes i de les dietes d'aprimament. **Tanmateix, una part dels informadors —majoritàriament dones— afirmava haver realitzat cerques per conèixer propietats i beneficis del consum de determinats aliments (contingut nutricional, taules de calories, efectes laxants...); una part més reduïda d'entrevistats havia fet cerques relacionades amb trastorns o malalties que patien (diabetis, hipertensió i colesterol), totes elles relacionades amb l'alimentació.** Una dona informadora dos nebots de la qual patien al·lèrgies alimentàries manifestava haver cercat informació sobre aquesta qüestió en diverses ocasions, mentre que una altra que havia estat sotmesa a una intervenció quirúrgica recentment afirmava haver recopilat una enorme quantitat d'informació sobre la seva malaltia, abans de sotmetre's a l'operació; aquest darrer cas és particularment significatiu, ja que ella no era usuària d'Internet —deia *no saber fer-lo anar*—, però havia encarregat la cerca a la seva filla, una adolescent que dominava perfectament el mitjà. Aquest exemple il·lustra una forma estesa de cercar informació per Internet: per via interposada; efectivament, és prou freqüent que algunes persones grans —però no en exclusiva— i totes aquelles que no tenen accés a Internet demanin a altres —sobretot fills i néts— que facin les cerques en lloc seu, la qual

¹¹⁹ "Què dius? Que aquí a Barcelona hi ha hagut una apagada de llum i que us ha afectat 3 dies? El mes passat? Sí, sí que era a Barcelona el mes passat. No, no en tenia ni idea, no. Doncs què fort, perquè mira que fa falta la llum! I problemes amb la rodalia de RENFE? No, no em sona. Ha passat alguna cosa? Calla, ara que ho dius, potser sí que vaig veure alguna cosa a les notícies. Hi havia alguna vaga, no? Alguna cosa així, crec" (Dona, 42 anys)

cosa amplia els marges d'influència d'aquest mitjà¹²⁰. Finalment, un entrevistat que tenia la jubilació anticipada a conseqüència d'un infart i una delicada operació de cor afirmava buscar informació sobre alimentació, en particular buscava tots aquells consells adreçats a persones en la seva situació. En definitiva, s'ha evidenciat que els temes de salut que afecten personalment són potencialment objectes preferents de cerca, per la qual cosa no ens ha de sorprendre l'elevada rellevància personal que tenen.

Amb tot, una part dels entrevistats afectats per alguna malaltia declarava no haver buscat mai cap informació complementària a aquella que li havia proporcionat directament l'equip mèdic que el tractava; en general, perquè considerava suficient les indicacions mèdiques, però també, en algun cas, per no voler aprofundir més —per *no pensar-hi*— en una malaltia que li generava molta angoixa¹²¹. Per tant, cal tenir present que, fins i tot davant de qüestions molt rellevants per a un mateix, es pot optar per no saber, i aquesta és una actitud vers la informació que no s'ha de menystenir. La mateixa situació l'hem detectada en el cas de persones diabètiques o celiaques participants: en aquest cas no per angoixa, sinó per la indiferència vers el potencial informatiu del mitjà, sumada a la manca d'interès per saber-ne més, de la seva malaltia.

No totes les cerques declarades pels informadors han estat referides a temes de rellevància personal, sinó que també han manifestat buscar informació sobre temes alimentaris considerats de rellevància social. Un dels temes estrella és el dels aliments genèticament modificats; de fet, diversos informadors han afirmat buscar informació sobre aquest tema per Internet. Una persona concreta manifesta haver-ho fet després d'assistir a una conferència sobre els efectes de la monocultura de la soia transgènica sobre poblacions d'Amèrica Llatina; en aquest cas, doncs, l'interès provenia de les dimensions sociopolítica i econòmica del debat sobre els transgènics, més que no pas de la seva dimensió relativa a la seguretat alimentària. En la mateixa direcció anava l'interès d'un altre entrevistat que havia cercat per Internet informació sobre les llavors transgèniques patentades per determinades empreses multinacionals, interès que incloïa la dimensió jurídica del tema. Encara un altre participant assegurava no només cercar informació per Internet, sinó també participar en fòrums de debat sobre aquest tema, circumstància que destaca sobretot la dimensió política. Finalment, només una persona informadora adduïa estar preocupada pel fet que aquests transgènics poguessin suposar algun risc per a la salut, com a motivació per buscar informació relacionada a Internet¹²².

¹²⁰ "Quan em van operar, la meua filla em va buscar moltes coses per Internet. Totes les paraules que el metge em deia i jo no sabia què volien dir, jo me les apuntava i li deia a la meua filla que les busqués. I em va trobar un munt d'informació. Sempre que no sé què vol dir una cosa, li dic a la meua filla i ella m'ho busca, i de vegades m'imprimeix el que m'interessa. A Internet trobes de tot, sobre tots els temes que vulguis. Ara que no treballo, aprendré jo a fer anar Internet. Així que ja veus, jo directament no busco res per Internet, però li faig buscar a la meua filla. D'alimentació sí que li he fet buscar coses, sí. Algunes receptes, però no gaire. Sobretot sobre calories. Quantes calories té cada cosa" (Dona, 52 anys)

¹²¹ "No, no busco mai informació sobre això (càncer de mama). Prefereixo no saber-ho, prefereixo no informar-me, prefereixo no saber. Jo no em vull amargar. Que ara tinc aquest problema? Doncs s'està solucionant i punt. No vull estar tot el dia donant-li voltes, no vull informar-me de coses que em facin estar malament, que em facin sentir malament" (Dona, 55 anys)

¹²² "Durant un temps vaig estar bastant preocupat amb això dels transgènics, i buscava i llegia tot el que trobava, i si estava bé m'ho imprimia. En vaig acabar fent tot un dossier. Saps què passa? va ser aquella època en què semblava que tot eren problemes amb l'alimentació, que si vaques bones, que si els transgènics... Ara ja ha passat, perquè a més d'aquest tema no acabes de treure'n l'entrellat: uns diuen blanc i els altres diuen negre..." (Home, 70 anys)

5.4.3. Buscar informació sobre seguretat alimentària

Cap dels entrevistats havia buscat expressament informació sobre temes de seguretat alimentària, estrictament, bo i que una part afirmava que, si actualment es produís alguna alarma sanitària important —com la de les *vaques boges* en el seu moment—, probablement s'adreçaria en aquest mitjà per ampliar-ne la informació¹²³, sobretot si la informació que proporcionessin els altres mitjans li semblés poc convincent^{124, 125}. Amb tot, és ineludible constatar que la seguretat alimentària és un tema que de moment pocs ciutadans tenen entre els seus temes potencials de recerca en línia, per tant les vies com arribar-hi només poden ser indirectes o a través d'una qüestió concreta, per exemple una crisi alimentària futura —en el cas de la grip aviària, Internet apareixia com una font d'informació irrellevant.

Als entrevistats que eren usuaris habituals d'Internet se'ls demanava que fessin una cerca sobre un terme relacionat amb la seguretat alimentària: salmonel·losi, al·lèrgies alimentàries i grip aviària; cap d'ells no es va adreçar en primera instància a un portal web determinat, sinó que tots van començar per introduir el terme en un buscador. Cal destacar, però, que si es tecleja el terme *seguretat alimentària* en català, el web de l'Agència Catalana de Seguretat Alimentària (ACSA) apareix en els primers llocs, la qual cosa fa que pugui ser seleccionat primerament en tots els casos, seguit del portal de l'Agència Espanyola de Seguretat Alimentària i Nutrició (AESAN). **El fet que es tractés de portals web institucionals era considerat una garantia de serietat.** En alguns casos també s'obrien alguns articles de premsa relacionats amb el tema; altres portals que apareixen ben posicionats, com el de *Consumer*, despertaven més reserves *a priori* si l'informador la desconeixia i la seleccionava tot cercant *informació seriosa*, la qual cosa no vol dir que no es declarés que aquests lloc web es poden consultar també per curiositat. Per a una part dels informadors, el punt determinant per donar credibilitat a la informació que es troba per Internet és conèixer qui la signa: en

Quadre 13

Observacions freqüents a l'estructura del portal web de l'ACSA

- Consideren, majoritàriament, que l'estructura general del web és adient, però el format desperta dubtes. Una part esmenta que hi ha massa text i en canvi manquen imatges. Més estès és el raonament que, en cas d'arribar-hi, no sabrien determinar fàcilment on és el conjunt d'informacions útils per als consumidors (en aquest sentit, el portal de l'AESAN, es considera més clar)
- Consideren més visibles els apartats principals (l'Agència, Seguretat Alimentària...) que els accessos directes (Agenda, Consumidors, Joves...)
- Valoren positivament la presència d'elements destacats i d'enllaços externs
- No consulten ni desperten interès els apartats sobre l'Agència i sobre Legislació.
- Genera més interès l'apartat Seguretat Alimentària.
- Consideren interessant la informació disponible a Consumidors.
- Estimen útils les definicions introductòries sobre salmonel·losi, anisakiosi, micotoxines, etc., especialment quan hi ha l'entrada que són.
- Valoren positivament la possibilitat d'accedir a altres documents, tot i que la majoria declara que no passaria del nivell de profunditat anterior, excepte en el cas d'aquells pels quals la cerca podria respondre a un interès particular (professional o acadèmic).
- Desperta més interès l'apartat Alimentació i salut, mentre que altres apartats els semblen molt tècnics, interessants només per als experts en seguretat alimentària.

¹²³ "Sí, jo miraria d'informar-me millor per Internet. Allà trobes informació sobre tot, i quan passa una cosa així, com més informació millor. Com que estàs una mica intranquil·la..." (Dona, 44 anys)

¹²⁴ "A veure, si comencen amb contradiccions i rucades, com la ministra amb l'os del caldo, llavors sí que buscaria per Internet. Buscaria pàgines serioses, de metges o científics, o d'alguna universitat. Perquè a vegades ja em diràs, sembla que et preguin el pèl o que no sàpiguen de què estan parlant!" (Home, 62 anys)

¹²⁵ "Sí, jo per a determinats temes prefereixo mirar Internet. Ja n'hi ha de coses, i això de les vaques n'és una, que em sembla que la informació de la tele i els diaris està molt manipulada. Llavors preferiria anar a Internet, que potser també trobes coses molt manipulades, però als fòrums t'assabentes de moltes coses que d'una altra manera no sabries..." (Dona, 42 anys)

la mena de qüestions que ens ocupen, la credibilitat la dona l'especialista (professional veterinari o mèdic, etc.) i la institució que hi hagi al darrera (universitat, organisme oficial, col·legi professional, etc.)¹²⁶.

S'observa que, llevat de tenir-ne una motivació professional o acadèmica, allò que interessa del web de l'ACSA és la informació bàsica sobre qüestions que preocupen directament els consumidors. La informació sobre la mateixa Agència¹²⁷ i la relativa a la legislació¹²⁸ no desperten gaire interès, en general. Els participants consideren molt útils, però, les definicions introductòries, atès que en la major part dels casos ja satisfan les expectatives, aclareixen conceptes i aporten informació nova¹²⁹; és a dir, aquest nivell d'aprofundiment de la informació sembla suficient en general¹³⁰. Amb tot, matisen que cal poder anar més enllà, si en un determinat moment estiguessin particularment interessats en algun tema, motiu pel qual valoren positivament que hi hagi documents que ho permetin fer, per una banda, i enllaços externs que facilitin seguir amb la cerca, per una altra.

En termes generals, la disposició a visitar aquests llocs web se circumscriu a interessos puntuals —com en el cas de produir-se una alarma sanitària que afectés directament o quan es vol saber una cosa concreta—, però no interessen prou com per visitar-les habitualment¹³¹. De fet, allò que es valora és la possibilitat de fer-ho, encara que no es tingui la intenció d'utilitzar mai aquest servei; per tant, el que s'espera d'aquest tipus de web és que compleixi la funció informativa en aquestes situacions: en aquest moment han despertat interès, sobretot, les referències a la grip aviària; les qüestions més generals relatives a nutrició, etiquetatge i additius també, però un cop ja havien entrat al web. Cal assenyalar que hi ha dos tipus bàsics d'informació interessant: la *informació curiosa* i la *informació interpel·lant*; la primera és aquella que sobta, que xoca, en positiu —què curiós!— o en negatiu —què terrible!—, i la segona és aquella a la qual es presta un cert grau d'interès —només superficial¹³² (la major part d'informacions que han despertat l'interès dels entrevistats, en visitar el web, ha tingut aquesta darrera característica). La informació que interpel·la és aquella que realment interessa d'una manera profunda i activa, i només en pocs casos s'ha observat que tingués aquest caràcter per a algun informant¹³³.

Finalment, convé destacar que, fins i tot aquelles persones que no són usuàries d'Internet o les que consideren que no els interessa buscar informació sobre aquestes qüestions valoren positivament el fet que el lloc web existeixi i que la informació estigui disponible; de la mateixa manera que bona part de la informació de les etiquetes no es mira mai, però es vol que hi sigui —ja que la sola presència suposa una garantia—, l'accés públic i fàcil a la informació es percep com un dret de primer ordre, encara que no es pensi fer-ne ús¹³⁴.

¹²⁶ "Quan has escrit un terme al Google, després filtres tot el que són informacions de diaris, articles i tal, i al final vas a parar a institucions: de l'Administració, però també científiques, associacions de consumidors, coses així" (Home, 30 anys)

¹²⁷ "A mi del web d'aquesta Agència m'interessaria la informació concreta sobre els aliments, sobre si hi ha problemes, sobre què he de fer amb els aliments. La normativa, l'estructura de l'Agència i totes aquestes coses a mi no m'interessen gens. Això és cosa seva. A mi m'interessa la informació que em pugui ser útil. Al ciutadà allò que li interessa és la informació concreta, no com funciona una agència" (Home, 70 anys)

¹²⁸ "Jo tota aquesta part de la legislació no la miraria. No m'interessa. I les diferents coses que fan les autoritats a nivell de la Unió Europea, doncs tampoc... jo no necessito saber tot el que es fa. Jo si busco informació sobre la salmonel·losi no m'interessa saber què es fa, sinó saber què és, què he de fer jo, com puc evitar d'agafar-la... tot això" (Home, 25 anys)

¹²⁹ "Mira, aquí diuen què és la salmonel·la... veus, això no ho sabia, que també està en el porc i en la vedella. Home, trobo que és una informació prou extensa. No hi ha grans coses científiques, s'entén bé" (Dona, 44 anys)

¹³⁰ "Doncs sí, trobo que tens força opcions, bastants àmbits... potser no per aprofundir en cada cas, però per fer-te una idea està bé. Està bé saber que existeix aquesta plana!" (Home, 25 anys)

¹³¹ "Bé, està bé. No és una plana a la qual aniràs perquè sí, aniràs perquè estàs buscant alguna cosa sobre aquest tema. I llavors fa el fet" (Dona, 38 anys)

¹³² "Tot això de l'etiquetatge és molt interessant. M'ha agrada haver-ho vist... Clar que per als qui miren les etiquetes, jo no les miro mai!" (Home, 25 anys)

¹³³ "Ostres, mira, un apartat sobre al·lèrgies alimentàries! Aquest me'l miraré bé quan arribi a casa. Per als meus nebots, això sí que m'interessa!" (Dona, 38 anys)

¹³⁴ "A mi m'agrada molt saber que la plana existeix i que si passés alguna cosa seriosa aquí hi hauria informació, i que la podria consultar. Que tothom la podria consultar. A mi em sembla molt bé que hi sigui, la informació hi ha de ser... encara que jo no l'aniria a buscar... a l'edat que tinc ja no cal!" (Dona, 68 anys)